

Erik Cinthio 1921–2018

Erik Cinthio gick bort på nyårsafton 2018. I februari i år skulle han ha fyllt 98 år. Han tillhörde en generation av Lundaarkeologer, som började sina forskarkarriärer på 1940-talet. Här fanns, förutom Erik, Brita Alenstam (Malmer), Mats Malmer, Berta Stjernquist och Märta Strömberg, som alla skulle komma att spela en framträdande roll inom svensk arkeologi. Alla är nu borta.

Erik fick sin utbildning under Holger Arbman som vid mitten av 1940-talet var nyutnämnd arkeologiprofessor i Lund. Vid denna tid gavs ingen särskild undervisning i medeltidsarkeologi även om professuren i Lund alltsedan Otto Rydbeckes tillträde 1919 benämndes ”*nordisk och jämförande fornkunskap och medeltidsarkeologi*”.

Erik valde dock tidigt medeltiden som sitt eget spår inom arkeologin vilket märks i några av de vetenskapliga alster han publicerade före 1950. ”*Remains of the Cloister of the Monastery of Dalby*” och ”*Étude sur un crucifix roman*” från 1947 respektive 1949 är några exempel. Åren 1948–50 gjorde han sin första större självständiga fältinsats då han undersökte Svenstorp, en högmedeltida borganläggning

strax norr om Trelleborg (Cinthio 1965).

1950-talet blev för Eriks del en tid fylld både av forskning och antikvarisk verksamhet. Lunds universitets historiska museum hade på den tiden ansvaret för större delen av exploateringsarkeologin och byggnadsundersökningarna i Skåne och i egenskap av assistent och medeltidsarkeologisk expert vid museet kom Erik att engageras i denna verksamhet (Figur 1).

Figur 1. En ung Erik på antikvariskt uppdrag någonstans i Skåne. Bilden sannolikt tagen kring 1950. Okänd fotograf.

För hans del gällde det främst att ansvara för antikvarisk tillsyn och byggnadsarkeologisk dokumentation i samband med en lång rad kyrkorestaureringar. Mot slutet av 50-talet kom han även att leda ett större exploateringsarkeologiskt projekt i Östra Tommarp på Österlen.

År 1954 påbörjades en omfattande restaurering av Lunds domkyrka, i vilken Erik kom att medverka som antikvarisk expert. Detta arbete blev utgångspunkt för hans egna forskarstudier, vilka avslutades med doktorsavhandlingen *Lunds domkyrka under romansk tid* år 1957. I detta verk utvecklade han sina tankar om domkyrkans föregångare, vilka han i uppsatsform presenterat i början av 1950-talet och som hade gett upphov till en ganska eldfångd debatt med Otto Rydbeck. Diskussionen hade framför allt kretsat kring hur föregångaren, som antogs vara Knut den Heliges biskopskyrka, hade sett ut och de kulturella influenserna bakom dess gestaltning (Rydbeck 1954).

Avhandlingen ledde vidare till en docentur i konsthistoria och medeltidsarkeologi och i denna position kunde Erik påbörja utvecklingen av medeltidsarkeologin som självständigt examensämne vid Lunds universitet. Att då etablera ämnet låg helt "rätt i tiden". På grund av den snabba samhällsutvecklingen innebar senare delen av 1950-talet ett uppsving för exploateringsarkeologin, vilket i hög grad kom att beröra de medeltida lämningarna så

väl i städerna som på landsbygden. Detta skapade ett växande behov av medeltidsarkeologer, skolade i såväl teoretiskt som i praktiskt avseende.

I slutet av 1961 kom regeringens beslut att inrätta medeltidsarkeologi som ett självständigt examensämne och undervisningen kunde därmed ta sin början. Förutsättningarna för verksamheten under denna första tid var dock något osäkra, vilket Erik själv skildrat i en META-artikel från 1988 (Cinthio 1988). All undervisning var knuten till hans docentur, som var en tidsbegränsad tjänst. 1965 blev han dock utnämnd till preceptor, en personlig forskartjänst som 1969 omvandlades till biträdande professor. Den förblev personlig ända fram till 1985, året innan Erik gick i pension, då slutligen en fast professur i medeltidsarkeologi inrättades.

Hur som helst, 1962 startade undervisning i medeltidsarkeologi, vilken först endast omfattade studier för licentiatexamen, och därefter kom snart en första generation av färdigutbildade medeltidsarkeologer att lägga fram sina licentiatavhandlingar på Eriks seminarium. Bland dessa fanns namn som Karin Andersson, Erik Hofrén, Rikard Holmberg, Anders W. Mårtensson, Egon Thun och Margareta Weidhagen-Hallerdt. De flesta av dem gick vidare till chefstjänster inom kulturmiljövard och museivärld.

I slutet av 1960-talet träffade jag själv Erik för första gången i samband med att jag läste två betyg i konsthistoria. I medeltidsavsnittet

på denna kurs ingick en föreläsning kring medeltida kyrklig konst, som Erik höll bland de rika samlingarna i Lunds universitets historiska museum.

Några år senare läste jag introduktionskursen i medeltidsarkeologi. Sedan mitten av 1960-talet hade undervisningen utökats med en dylik kurs på grundutbildningsnivå, vilken omfattade 20 poäng. Det var en påbyggnadskurs som man kunde läsa efter avlagda tre betyg i förhistorisk arkeologi. Först senare på 1970-talet fick man möjlighet att skriva trebetygsuppsats i medeltidsarkeologi.

Tentorna ägde rum i Eriks tjäns-terum på andra våningen i museet innanför kyrksalen. Alla ni som tenderade för Erik på den tiden kommer säkert ihåg den väl nersuttna fätöljen vid Otto Rydbeck's gamla skrivbord, i vilken man som nervös student fick redovisa en hel termins studier på ett bräde. Tentorna för Erik minns jag dock som ganska trivsamma samtal, inte i första hand inriktade mot faktakontroll utan snarare mot förståelse av sammanhang.

Introduktionskursen i medeltidsarkeologi lockade under 1970-talet många arkeologer även långt bortom Lunds horisont, inte minst bland dem som var engagerade i alla de undersökningar som under decenniets senare del initierades i Mellansveriges medeltida stadskärnor. Arbetsstyrkan från Helgeands-holmsgrävningen i Stockholm blev den talrikaste gruppen. Att åka

till Lund varje vecka under en hel termin för att lyssna på Eriks föreläsningar var dock inte möjligt för dessa arkeologer, som hade fullt upp med att ta hand om sina utgrävningar. Erik som gärna gick runt universitetsbyråkratin om så behövdes löste problemet på sitt eget sätt: han åkte själv till Stockholm och höll på några dagar hela introduktionskursen i koncentrerad form för de kunskapsförstärkta arkeologerna i Mellansverige. Föreläsningarna ägde rum i riksdagshuset på Helgeandsholmen.

I mitten av 1970-talet skrev jag in mig på forskarutbildningen i medeltidsarkeologi. Utbildningssystemet för högre examina hade nu förändrats. Licentiaten var avskaffad och man gick direkt till studier för doktorexamen efter grundutbildningen. 1976–77 kom de fyra första doktorsavhandlingarna i medeltidsarkeologi, vars författare var Margit Forsström, Rikard Holmberg, Öivind Lunde och Lars Redin.

Att säga att Eriks forskarseminarier hade stor betydelse för min forskarutbildning är en underdrift. Först i efterhand har jag insett hur viktiga dessa seminarier var för min egen inskolning i ett vetenskapligt tänkande, mer avgörande än den handledning på tu man hand jag hade med Erik.

Medeltidsarkeologin var till sin karaktär ganska olik den förhistoriska arkeologin vid mitten av 1970-talet och skulle så förbli ännu ett tag. Som Erik själv har beskrivit situationen, hade ämnet då ”*varit*

i stort sett obesmittat av varierande riktningar av 'the new archaeology'." (Cinthio 1988:10). I de tidiga texter, där Erik positionerat den lundsiska medeltidsarkeologin, finns några saker som kan vara värda att lyfta fram (Cinthio 1962–63; Cinthio 1965).

I dessa texter uppehöll han sig vid ämnets tvärvetenskapliga karaktär och kontaktytorna mot discipliner som historia, konsthistoria och historisk kulturgeografi men betonade nödvändigheten av ett arkeologiskt perspektiv i studiet av de medeltida materiella lämningarna. I synnerhet gällde detta de ovan mark bevarade byggnadsverken där det säkerligen var viktigt för Erik att göra front mot en inflytelserik, stilhistorisk forskningstradition inom konsthistorien.

Det var emellertid ett i grunden kontextuellt arbetssätt som han pläderade för där medeltidsarkeologen måste arbeta med ett allmänhistoriskt perspektiv som utgångspunkt och där de olika källmaterialen tillsammans kan bidra till en gemensam historisk syntes. I en artikel från 1965 skriver han att man som medeltidsarkeolog inte endast *bör vara förtrogen med de rent arkeologiska synpunkter utan även äga en konst-och allmänhistorisk kunskap. Erfarenheterna bör ej heller vara inskränkta blott till det medeltida materialet. Medeltidsarkeologin är ur denna synpunkt egentligen en historisk arkeologi, vars gräns för den praktiska verksamheten ej är fixerad framåt i tiden.* (Cinthio 1965:31).

Dessa intressanta rader vittnar om att Erik tidigt var medveten om att medeltidsarkeologin var en historisk arkeologi och inte exklusivt forskning om enbart medeltiden i en snävt kronologisk bemärkelse. Utan tvekan hade denna insikt betydelse för ämnets fortsatta utveckling.

Med denna teoretiska grund utvecklades Eriks forskarseminarium till ett kreativt diskussionsforum där det var "högt i tak" och där det var tillåtet att formulera djärva hypoteser även om faktaunderlaget inte alltid var överväldigande. Här kom medeltidsarkeologin i Lund att skilja sig från den danska samtida medeltidsarkeologin, som mera präglades av källkritik och faktapositivism. Skall man tala om en vetenskaplig metod hos Erik skulle man kunna karakterisera den som intuitivt associativ, vilket innebar att man utifrån skilda, till en början skenbart oförenliga iakttagelser i det medeltidsarkeologiska källmaterialet sökte spåra dolda historiska sammanhang och betydelser bakom de konkreta materiella uttrycken.

Eriks forskarseminarier blev också platsen för fruktbart utbyte med andra humanistiska discipliner. Diskussionerna i slutet av 1970-talet kring medeltida bebyggelseutveckling med Eva Österbergs forskargrupp, som var knuten till det samnordiska, historiska *Ödegårdsprojektet*, var ett exempel på ett sådant utbyte.

Själv publicerade inte Erik så mycket under sin yrkesverksamma tid. Hans roll blev kanske snarare

Erik den 25 februari 2011, dagen före hans 90-årsdag. Bakom Erik skymtar Olaf Olsen, Danmarks første professor i medeltidsarkeologi och sedermera riksantikvarie. Foto: Sven Rosborn.

idégivarens och inspiratörens. En av hans texter från början av 1970-talet förtjänar dock att särskilt kommenteras, vilken bar titeln ”*Variationsmuster in dem frühmittelalterlichen Städtewesen Schonens. Einige aus archäologische Beobachtungen geleitete Gesichtspunkte*” (Cinthio 1972; på svenska i Cinthio 1975). Han behandlade där centralplatser och städer från tidig medeltid med utgångspunkt i skånska exempel och menade sig se olikartade grundförutsättningar bakom uppkomsten av de senvikingatida köpingarna resp. de tidigmedeltida städerna. Han anlade med andra ord ett diskontinuerligt perspektiv på den tidigmedel-

tida centralplatsutvecklingen, vilket inte var alldeles okontroversiellt att göra i början av 1970-talet. Han utmanade därmed en tidigare stadsforsknings syn på centralorterna från vikingatid och tidig medeltid, vilka i denna forskningstradition antogs att ha haft samma grundläggande handelsekonomiska förutsättningar. Artikeln kom att få en avgörande betydelse för de fortsatta diskussionerna kring den medeltida urbaniseringen, som fördes på Eriks forskarseminarium i anslutning till projektet *Medeltidsstaden* under 1970- och 80-talen.

Vad gäller Eriks egen forskning var den romanska kulturens arki-

tektoniska uttryck nog det som låg honom allra närmast om hjärtat. Domkyrkokatedralen i Lund och dess äldsta historia blev han egentligen aldrig färdig med. Efter pensioneringen 1986 fortsatte han att ha den antikvariska tillsynen över alla restaureringsarbeten vid kyrkan och 1990 tog han i en artikel i tidskriften *Ale* åter upp problematiken kring en eller flera föregångare till den idag stående kyrkan. Han kom där att delvis revidera sina tolkningar i avhandlingen från 1950-talet (Cinthio 1990).

Även biskopskyrkan i det närbelägna Dalby och dess äldsta historia hade alltsedan 1960-talet kommit att bli föremål för Eriks intresse. Vid arkeologiska undersökningar 1965–66 hade omfattande byggnadslämningar från tidig medeltid påträffats väster om denna kyrka, lämningar som Erik tolkade som grunderna till

en kunglig palatsanläggning från tidig medeltid (Cinthio 2006).

I de romanska byggnadsverken fann Erik några av de mest sublimes uttrycken för den medeltida, andliga tankevärlden och i tolkningen av dem hade han dessutom en personlig utgångspunkt i sin egen katolska tro. Från sitt tjänsterum i museet vid Krafts torg kunde han varje dag betrakta domkyrkans absidvägg – en av den nordiska romanikens finaste skapelser, som alltid kommer att vara förknippad med minnet av honom.

Lars Ersgård, docent
Institutionen för arkeologi och antikens historia
Lunds universitet
lars.ersgard@ark.lu.se

Litteratur

- Cinthio, Erik 1947. Remains of the Cloister of the Monastery of Dalby. Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1947. S. 92–97
- 1949 Étude sur un crucifix roman. Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1949, s. 114–154
- 1957 Lunds domkyrka under romansk tid. Acta Archaeologica Lundensia, Series altera in 8° No. 1. Lund
- 1962–1963 Medieval Archaeology as a Research Subject. Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1962–1963, s. 186–202.
- 1965 Vad är medeltidsarkeologi? Ale. Historisk tidskrift för Skåneland, Nr 1 1965, s. 21–33
- 1972 Variationsmuster in dem frühmittelalterlichen Städtewesen Schonens. Einige aus archäologische Beobachtungen geleitete Gesichtspunkte. Kiel Papers '72. Frühmittelalterliche Städte im westlichen Ostseeraum. Neumünster, s. 57–64
- 1975 Köping och stad i det tidigmedeltida Skåne. Ale. Historisk tidskrift för Skåneland, Nr 1 1975, s. 1–10
- 1988 Examensämnet Medeltidsarkeologi. Tillblivelse och utveckling. Meta 88: 1-2, s. 3–14
- 1990 Lunds domkyrkas förhistoria, S:t Laurentiuspatrociniet och Knut den Heliges kyrka än en gång. Ale. Historisk tidskrift för Skåneland, Nr 2 1990, s. 1–11
- 2006 Minnen från Lund och Dalby. Lund
- Rydbeck, O., 1954. Var Knut den Heliges Lundadom av anglosachsiskt ursprung? En granskning. Fornvännen 1954. s. 116–135